

Zdzisław Pietrzyk (Kraków)

Przyczynek do studiów zagranicznych Mikołaja Ostroroga i Jakuba Sobieskiego

Podejmowany przez licznych studentów i podróżników szesnasto- i siedemnastowiecznych zwyczaj zabierania ze sobą w podróz sztambuchów narodził się w środowisku protestanckim, a z czasem został przyjęty i przez katolików. Do tych ksiąg przyjaźni — stąd często określano je jako *alba amicorum* — wpisywali się przyjaciele, nauczyciele, znajomi i napotkani sławni ludzie. Imionniki — jak je w Polsce nazywano — nie były zbyt popularne wśród polskich studentów przemierzających Europę w tym czasie. Znanych i zachowanych jest zaledwie tylko kilka sztambuchów z drugiej połowy XVI w. i pierwszej połowy XVII w. należących do polskich studentów i podróżników¹. Protestanci mieszkający w miastach Prus Królewskich oraz Gdańsku i Toruniu często wyjeżdżali na studia zagraniczne wraz z księgą przyjaciół, która w czasie studiów zapełniała się zbiorami sentencji, wierszy i ciepłych dedykacji współtowarzyszy młodych studenckich lat. Liczba sztambuchów powstałych w środowisku protestanckim Prus Królewskich jest znacznie większa niż imionników, które były własnością polskiej szlachty studiującej poza granicami².

¹ E. Rastawiecki, *Imionnik cudzoziemców A. Kazanowskiego*, „Biblioteka Warszawska”, t. 50, 1853, s. 441–479; A. Chmiel, „Imionnik” z 1582 r. Jana Alembka aptekarza, „Nowe Czasopismo Aptekarskie”, 1920, s. 4–12; S. Bodniak, *Album amicorum Jana Zborowskiego*, „Silva Rerum”, 1927, nr 11–12, s. 174–179; C. Pirożyńska, *Sztambuch Daniela Naborowskiego*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, XXI, 1971, s. 93–104; Sztambuch Andrzeja Lubienieckiego znajduje się w Bibliotece Czartoryskich, rkps 1403; Sztambuch Jarosława Bojanowskiego z lat 1622–1634, Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Cod. hist. 8, nr 27. Przed II wojną światową w Bibliotece Narodowej (sygn. Różn. Q. XVII, 144) i Bibliotece Krasińskich (sygn. A 26) znajdowały się dwa sztambuchy Mikołaja Ostroroga, które w 1944 r. zostały zniszczone — zob. S. Kot, *Promieniowanie Strasburga na Polskę w dobie humanizmu*, w: Id., *Polska złotego wieku a Europa. Studia i szkice*, Warszawa 1987, s. 502; H. Barycz, *Z dziejów polskich wędrówek naukowych za granicę*, Wrocław 1969, s. 296. Brak sztambuchów polskich studentów jest spowodowany również wielkimi stratami na przestrzeni wieków w zasobach biblioteczo-archiwalnych w Polsce. W zachowanej korespondencji z peregrynacji Jana Ługowskiego znajdują się wzmianki, że katolicy studenci mieli imionniki — *Jasia Ługowskiego podróże do szkół w cudzych krajach 1639–1643*, oprac. K. Muszyńska, Warszawa 1974, s. 223, 280. Bogatą kolekcję sztambuchów — w których nie brak licznych poloników — posiada Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie (dawne zbiory królewieckie) — informacja prof. L. Szczuckiego.

² E. Kotarski, *O imionnikach XVI i XVII wieku*, w: *Staropolska kultura rękopisu*, pod red. H. Dziechcińskiej, Warszawa 1990, s. 93–108; Katalog rękopisów Biblioteki Gdańskiej Akademii Nauk. Uzupelnienia do tomów I–IV (sygnatury 1–4258), oprac. P. Szafran, Wrocław 1988; O. Günther, *Westpreußische Stammbücher der Danziger Stadtbibliothek*, „Mitteilungen des Westpreußischen Geschichtsvereins”, VI, 1907, s. 25–28, 45–50, VII, 1908, s. 18–23, VIII, 1909, s. 38–41; I. Banet, M. Szyrocki, *Die Stammbücher der Universitätsbibliothek Wrocław aus dem 16. bis 18. Jahrhundert*, w: *Stammbücher als kulturhistorische Quellen*, hrsg. J.–U. Fechner, München 1981, s. 65–71.

W ostatnich latach w polskiej literaturze historycznej ukazało się zaledwie kilka pozycji dotyczących sztambuchów z okresu staropolskiego³. Wynika to z tego, że w bibliotekach polskich zachowało się ich niewiele. Najwięcej sztambuchów posiadają Biblioteka Uniwersytetu we Wrocławiu i Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku. W innych bibliotekach znajdują się pojedyncze sztambuchy. W Bibliotece Jagiellońskiej przechowywanych jest kilkadziesiąt sztambuchów ze zbiorów byłej Preußische Staatsbibliothek w Berlinie. Jednym z największych zbiorów sztambuchów może poszczycić się Herzogin Anna Amalia Bibliothek w Weimarze. W bibliotece tej przechowywane jest około 700 sztambuchów z XVI–XVIII w., w tym około 250 z XVI i XVII w.⁴

W zbiorach sztambuchów z byłej Preußische Staatsbibliothek w Berlinie i Herzogin Anna Amalia Bibliothek w Weimarze znajdują się m.in. dwa wpisy polskich studentów. Wpisy te są interesujące ze względu na to, że są integralnie związane z dwoma nieznanymi dotychczas drukami ulotnymi.

Kolorowa tarcza herbowa o ośmiu polach otoczona labrami w sztambuchu Słazaka Sebalda Sauermana (rękopis z byłej Preußische Staatsbibliothek w Berlinie, *Alba amicorum* 5, k. 19v — herb, k. 20r — wpis) odznacza się precyzją wykonania. Jest to tarcza herbowa rodu Ostrorogów, którzy jako stara szlachta polska pieczętowali się herbem Nałęcz. Jest to kolorowany druk — jeden z nielicznych zachowanych tego typu. Kiedy i gdzie został on wytloczony niestety nie wiemy. Na druczku tym brak wskazówek, które pomogłyby określić drukarza. Kartka, na której został odbity została doklejona do sztambucha, już wcześniej oprawionego. Papier z kolorowanym herbem różni się od pozostałych kartek sztambucha. Na karcie, na której znajduje się omawiany druk, brak znaku wodnego. Czas powstania tego druczku jest nieznan, ale z pewnością został wytloczony pomiędzy 1578 (wyjazd Jana i Mikołaja Ostrorogów na studia zagraniczne) a 1581 r. — czyli datą wpisu.

Mikołaj Ostroróg wraz ze starszym bratem Janem zostali wysłani na studia zagraniczne w asyście starannie dobranego orszaku. Preceptorem ich był brat czeski Jan Jonas, a ochmistrem Jakub Milejewski. Z uwagi na tradycje rodzinne — studia starszego pokolenia rodu Ostrorogów — można przypuszczać, że młodzi magnaci do peregrynacji tej byli dobrze przygotowani. Mikołaj Ostroróg wzorem paniczów wychowanych w protestanckich rodzinach został zaopatrzony w dwa sztambuchy⁵. Druk z herbami Ostrorogów mógł być przygotowany w Polsce z zamiarem, podkreślenia przez młodych Ostrorogów, przy okazji wpisów do sztambuchów innych osób, szlachetności rodu i jego znaczenia. Niewykluczone, że druk ten mógł powstać i na Zachodzie Europy, np. w Strasburgu, który słynął ze sławnych drukarzy i rysowników⁶.

³ M.in. wzorowo opracowany przez K. Kotońską *Album przyjaciół Jana Naeranus*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, XXXIV, 1990, s. 169–206; A. Golik–Prus, *Wpisy Daniela Naborowskiego do album amicorum*, „Pamiętnik Literacki”, LXXXVIII, 1997, nr 4, s. 145–151; E. Białek, W. Mrozowicz, *Polnische Einträge in den Stammbüchern der Universitätsbibliothek Wrocław*, w: Acta Universitatis Wratislaviensis nr 891, Wrocław 1985, s. 111–132, nr 954, Wrocław 1986, s. 327–330.

⁴ Informacje o liczbie sztambuchów w niektórych bibliotekach i archiwach podał W. Milde, *Zur Katalogisierung von Stammbüchern*, w: *Stammbücher...*, s. 231–232.

⁵ W. Dworzaczek, *Ostroróg Jan*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXIV, Wrocław 1979, s. 506–511; J. Dzięgielewski, *Ostroróg Mikołaj*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXIV, Wrocław 1979, s. 514–515; H. Barycz, *op. cit.*, s. 295–306.

⁶ *Instrukcja Krzysztofa II Radziwiłła dla syna Janusza*, wyd. M. Zachara i T. Majewska–Lancholz, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, XVI, 1971, s. 180; W. Klose, *Stammbücher — eine kultur — historische Betrachtung*, „Bibliothek und Wissenschaft”, XVI, 1982, s. 56.

Według nie potwierdzonych przekazów heraldyków w 1410 r. cesarz Zygmunt Luksemburski obdarzył ród Ostrorogów tytułem hrabiów cesarstwa rzymskiego. W r. 1518 kasztelan kaliski Stanisław Ostroróg towarzysząc królowi Zygmuntowi I Staremu w zjeździe wiedeńskim uzyskał potwierdzenie tego tytułu przez cesarza Maksymiliana I. Od tej pory Ostrorogowie mogli używać ośmiopolowej tarczy herbowej, nad którą znajduje się hrabiowska korona. Nad koroną umieszczono trzy ukoronowane hełmy. W Pierwszym hełmie między jelenimi rogami znajduje się Murzyn, w drugim czarny cesarski orzeł, a w trzecim złoty lew z toporem w łapach. Na tarczy herbowej składającej się z ośmiu pól umieszczono następujące herby: w polu pierwszym herb Nałęcz, w drugim Topór, w trzecim na złotym polu czarny cesarski orzeł, w czwartym Trąby, w piątym Lis, w szóstym Korab, w siódmym Odrowąż, w ostatnim zaś herb Zadora⁷. Tarcza herbowa w sztambuchu różni się jednak nieznacznie w stosunku do wzoru heraldycznego. Nad tarczą herbową brak hrabiowskiej korony, a herb Trąby jest namalowany na polu czerwonym, choć winien być na polu srebrnym.

Zwyczaj wpisywania się do sztambuchów w rodzinie Ostrorogów był dobrze znany, jak świadczą wpisy członków tej rodziny w latach sześćdziesiątych XVI wieku do imionników Konrada Gesnera i Johanna Michaela Heussa⁸. Jan i Mikołaj Ostrorogowie również nie unikali wpisywania się do albumów innych studentów. Poza sztambuchem Sauermana, znamy ich wpisy do imionników Nicolausa Gerbeliusa ze Strasburga, Johanna Adama Waizhofera, Hansa Christopha Teuffela, Jacobusa Choueta, J. Bleidnera oraz wpis do książki rektora gimnazjum genewskiego ozdobiony kolorowym herbem Ostrorogów⁹.

Szlak studiów Mikołaja Ostroroga i jego brata jest dobrze znany. Mikołaj studiował w Altdorfie, Genewie i Strasburgu, Bazylei i Lejdzie. Podróżował również po Anglii, Francji i Włoszech. Do kraju wracał przez Strasburg, by zobaczyć się z sędziwym wychowawcą wielu pokoleń młodzieży humanistycznej Janem Sturmem¹⁰.

S. Sauerman wyjeżdżając na studia zabrał ze sobą sztambuch, do którego wpisał się jego współtowarzysze studiów. Pochodził ze szlacheckiej rodziny śląskiej osiadłej we Wrocławiu. Jego krewni zajmowali w radzie miejskiej Wrocławia najwyższe stanowiska. S. Sauerman studiował od 1578 r. w Lipsku, w styczniu 1580 r. był już studentem Wittenbergi, a następnie udał się do Bazylei. Do metryki w tym szwajcarskim uniwersytecie wpisał się w marcu 1581 r. wraz z bratem Georgiem¹¹.

Mikołaj Ostroróg do sztambucha S. Sauermana wpisał się 18 sierpnia 1582 r. w Bazylei:

⁷ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. VII, Lipsk 1841, s. 195; S. Uruski, A. A. Kosiński, A. Włodarski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. XIII, Warszawa 1916, s. 84; T. Zychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. I, Poznań 1879, s. 195; J. Ostrowski, *Księga herbowa rodów polskich*, t. II, Warszawa b.d., nr 2450.

⁸ W. Klose, *Corpus Alborum Amicorum. Beschreibendes Verzeichnis der Stammbücher des 16. Jahrhunderts*, Stuttgart 1988.

⁹ Album amicorum 23 N. Gerbeliusa z byłej Preußische Staatsbibliothek w Berlinie przechowywany obecnie w Bibliotece Jagiellońskiej, wpisy Jana i Mikołaja Ostrorogów (k. 44r); Album amicorum 90 J. A. Waizhofera z byłej Preußische Staatsbibliothek w Berlinie przechowywany w Bibliotece Jagiellońskiej wpis Mikołaja Ostroroga (k. 5r); H. Barycz, *op. cit.*, s. 295, przyp. 88 — wpis do sztambucha J. Choueta; Wpisy Jana, Mikołaja i Sędziwoja Ostrorogów do sztambucha H. Ch. Teuffela w: Herzogin Anna Amalia Bibliothek w Weimarze, *Stb.* 169, k. 75v–76r.

¹⁰ S. Kot, *op. cit.*, s. 500–502; Z. Pietrzyk, *W kręgu Strasburga. Z peregrynacji młodzieży z Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w latach 1538–1621*, Kraków 1997, s. 121–122.

¹¹ *Die Matrikel der Universität Basel*, hrsg. H. G. Wackernagel, t. II, Basel 1956, s. 290; R. Stein, *Der Rat und die Ratsgeschlechter des alten Breslau*, Würzburg 1963, s. 201.

*Felix cui dederū mediocria commoda
vitae
Notitiamque sui filius ipse Dei.*

*Nicolaus Comes ab
Ostrorog scripsi Basi-
leae Rauracorum 18 Aug.
Anno 1582.*

Wpisu tego dokonał — co było w zwyczaju — wyjeżdżając z Bazylei¹², przed udaniem się w drogę do Akademii w Altdorfie, w której był już 24 września 1582 r. W 1583 r. Mikołaj Ostroróg został wybrany rektorem Akademii w Altdorfie¹³.

W sztambuchu Lucasa Schrekiusa (Herzogen Anna Amalia Bibliothek, Weimar Stb. 396) na pierwszej karcie znajduje się wpis Jakuba Sobieskiego. Studia zagraniczne i podróż po krajach Europy zachodniej wojewodzica lubelskiego jest dzięki zachowaniu się jego pamiętnika dość dobrze znana¹⁴. Tym bardziej zaskakująca jest karta z wpisem Jakuba Sobieskiego do sztambucha L. Schrekiusa. Jest to druk przedstawiający czteropolową tarczę herbową Jakuba Sobieskiego¹⁵. Po prawej heraldycznie stronie u góry znajduje się herb rodowy Sobieskich Janina. Po lewej stronie u góry herb Rawicz Snopkowskich. Z prawej strony u dołu herb Gozdawa, a naprzeciw niego herb Herburt. Taki sam herb widnieje w jezuickim kościele w Kaliszu na grobie siostry Jakuba Sobieskiego Gryzeldy, żony Dadźboga Karnkowskiego, a następnie Jana Rozdrazewskiego¹⁶. W sztambuchu Schrekiusa pod tarczą herbową znajduje się winietka, w której widnieje wpis Jakuba Sobieskiego następującej treści:

*Jacobus Sobieski palatinides
Lublinensis Dominus in Złoczow et
Zborow D. Lucae Szrek amicitie erga
scripsit iturus in Italiam. Lugduni Se-
gusianorum 13 Junii 1611 m.p.p.*

Nad tarczą herbową widnieje szarfa z sentencją:

Pro aris et focis

¹² O studiach Ostrorogów w Bazylei zob. M. Włodarski, *Polsko-bazyłejskie więzi kulturalne i literackie w XVI wieku*, Kraków 1987, s. 74–75, 84, 99–101.

¹³ S. Folaron, *Mikołaj Taurellus i Polacy*, Częstochowa 1981, s. 29–30, 48.

¹⁴ Jakub Sobieski, *Peregrynacja po Europie i Droga do Baden*, oprac. J. Długosz, Wrocław 1991 — zawiera literaturę dotyczącą podróży i wykształcenia Jakuba Sobieskiego i rodu Sobieskich.

¹⁵ W sztambuchu Georga Leopolda Stadla znajduje się wymalowana czteropolowa tarcza identyczna z tarczą Jakuba Sobieskiego zamieszczoną na druczku z wpisem do sztambucha L. Schrekiusa. Pod kolorowym wyobrażeniem herbu Sobieskiego brak podpisu. Jest to jednak najpewniej herb Jakuba Sobieskiego, który nie zdążył się podpisać pod własną tarczą herbową przygotowaną przez malarza. Sztambuch Stadla pochodzi z lat 1608–1610, czyli z okresu podróży J. Sobieskiego — Praga, Biblioteka Narodowa, rkps VI b, s. 161; Z. Pietrzyk, *op. cit.*, s. 231.

¹⁶ K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VIII, s. 431.

Jakub Sobieski wpisał się więc do albumu Schrekiusa w Lyonie w przerwie podróży z Hiszpanii do Włoch. W swym pamiętniku Sobieski napisał, że w Hiszpanii przebywał od 1 marca do lipca 1611 r.¹⁷ Data wpisu w sztambuchu Schrekiusa przeczy zapisowi w diariuszu podróży wojewodzica lubelskiego. Najprawdopodobniej Jakuba Sobieskiego zawiodła pamięć przy odtwarzaniu szlaku podróży i jej chronologii na trasie z Hiszpanii do Włoch. Lyon był miejscem, gdzie oczekiwali na niego członkowie jego orszaku, którzy byli wcześniej odprawieni z Hiszpanii. Zapewne w gospodzie, w której się zatrzymał poznał L. Schrekiusa. Właścicielem gospody był Niemiec. O gospodzie w Lyonie Jakub Sobieski tak napisał w swoim diariuszu: „...żem miał takiego gospodarza — Niemca, który nas tak szumno i dosyć tanio częstował, jak mi się nigdzie nie trafiło na żadnym miejscu przez wszytek czas peregrynacyi mojej”¹⁸. Gościnność gospodarza mogła zapewne stanowić okazję do poznania innych jego współrodaków. Jakub Sobieski w sztambuchu podał, że wpisuje się przed wyjazdem do Włoch. Zamiaru swego najprawdopodobniej wówczas nie zrealizował i w Lyonie przebywał dłużej. W dwa miesiące później Jakub Sobieski był ponownie w Lyonie. Pobyt swój w gościnnej niemieckiej oberży uwiecznił składając w księdze gości podpis dnia 13 sierpnia 1611 r.¹⁹ Poza tekstem w sztambuchu L. Schrekiusa i zapisem w księdze gości zajazdu w Lyonie nieznane są dotychczas inne wpisy Jakuba Sobieskiego do sztambuchów w czasie jego peregrynacji naukowej.

Druk, na którym wpisał się Jakub Sobieski, skłania do przypuszczenia, że wpisów tych było być może więcej. Możliwe, że po spenetrowaniu większej liczby zbiorów sztambuchów odnajdą się dalsze wpisy Jakuba Sobieskiego. Druk z czteropolową tarczą herbową ówczesnego wojewodzica lubelskiego został wykonany w 1610 r. w Paryżu przez Jana Ziarnko. Najprawdopodobniej podczas peregrynacji po Europie Jakub Sobieski spotkał się ze zwozajem wpisów do sztambuchów i kazał sobie sporządzić sui generis wizytówkę²⁰.

Jan Ziarnko (ok. 1575–po 1626) pochodził z lwowskiej rodziny rzemieślniczej. W 1596 r. został mistrzem w cechu lwowskim, a w dwa lata później wyjechał przez Włochy do Francji. Jako rytownik zyskał międzynarodową sławę pracując w Paryżu. Z 1615 r. pochodzi grawiura przedstawiająca św. Jakuba, apostoła Hiszpanii, wykonana przez Jana Ziarnko. Pod wizerunkiem św. Jakuba znajduje się tarcza herbowa z hełmem i labrami. Na tarczy widnieje herb Sobieskich Janina, natomiast nad tarczą znajduje się szarfa z napisem zaczerpniętym przez Jakuba Sobieskiego od Cycerona „Pro aris et focis”, czyli tym samym jak na druku dla niego wykonanym w 1610 r. Grawiura ta jest dedykowana Jakubowi Sobieskiemu przez Jakuba Ziarnko, a datowana

¹⁷ Jakub Sobieski, *Peregrynacja...*, s. 152.

¹⁸ *Ibidem*, s. 166.

¹⁹ *Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego*, wyd. F. Kluczycki, t. I, Kraków 1880, cz. 1, s. 34; Synowie Jakuba Sobieskiego Jan i Marek w 1646 r. ze wzruszeniem oglądali wpis ojca do księgi gości zajazdu, który brzmiał następująco: „Fugiendo in media ruitur fata, in anno D. 1611 die 13 Augusti, Jacobus de Sobieszyn Sobieski pallatinides Lublinensis haeres in Złoczow et Zborów” — K. Targosz, *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*, Wrocław 1985, s. 109.

²⁰ J. Długosz pisze, że Jan Ziarnko wykonał dla Jakuba Sobieskiego drukowany herbowy ekslibris, jednak należałoby ze względu na rozmiar druczku w sztambuchu L. Schrekiusa wykluczyć, że miał go na myśli — J. Długosz, *Jakub Sobieski 1590–1646. Parlamentarzysta, polityk, podróżnik i pamiętnikarz*, Wrocław 1989, s. 143.

w Paryżu 7 września 1615 r.²¹ Był to najprawdopodobniej syn sławnego grawera, któremu ojciec mógł szukać miejsca na pańskim dworze w Polsce. Możliwa jest także hipoteza, że młody Ziarnko pamiętający pobyt wojewodzica w Paryżu chciał w ten sposób przypomnieć się bogatemu paniczowi, który w Polsce rozpoczął karierę polityczną.

Wpis do sztambucha L. Schrekusa wskazuje na jeszcze jedną okoliczność. W instrukcji dla swoich synów Jana i Marka udających się na nauki, Jakub Sobieski zalecał, by znali swoją pozycję społeczną, ale też by się nie wywyższali i z przedstawicielami niższych stanów nawiązywali kontakty²². Zalecenie to wytykało z doświadczeń Jakuba Sobieskiego z podróży po Europie, świadczy o tym wpis do sztambucha syna mieszczkańskiego, z którym zawarł zapewne znajomość.

Dwa opisanie powyżej wpisy polskich studentów do sztambuchów potwierdzają słuszność postulatów badawczych, które sformułował E. Kotarski²³. Sztambuchy polskie i z Polską związane winny być zinwentaryzowane, podobnie jak rozproszone w tysiącach imionników znajdujących się w bibliotekach, archiwach i muzeach na całym świecie wpisy mieszkańców Rzeczypospolitej. Zgromadzony w ten sposób materiał byłby użyteczny dla historyków kultury, nauki, oświaty, książki i sztuki.

Ein Beitrag zu den ausländischen Studien von Mikołaj Ostroróg und Jakub Sobieski

Die Stammbücher der Studenten sind ein kulturelles Phänomen, das sich in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts weit verbreitete. Sie sind die Quelle, die es erlaubt, die Wanderungsrouten des Studenten zu verfolgen, den Kreis seiner Freunde und Bekannten sowie der Professoren, bei denen er studierte, zu erfahren. Die Eintragungen zeigen, welche fremde Sprachen er kannte und manchmal kann man dank ihnen auch die Bedingungen erkennen, unter denen er studierte. Zwei im Aufsatz dargestellten Eintragungen in den Stammbüchern von Mikołaj Ostroróg und Jakub Sobieski sind für diese Art Quellen nicht typisch, da die Autographen der Studenten sich auf bisher nicht bekannten losen Druckblättern befinden, die ihre Wappenschilder darstellen. Die Eintragung von Jakub Sobieski ist ein Beitrag zur chronologischen Aufstellung seiner wissenschaftlichen Reise durch Europa. Die Namen zeigen auch den Kreis der Bekannten von Ostroróg und Sobieski während ihrer wissenschaftlichen Peregrination.

²¹ St. M. Sawicka, *Jan Ziarnko, peinture graveur polonais et son activité à Paris au premier quart du XVI^e siècle*, „La France et la Pologne dans leurs relations artistiques”, I, 1938, s. 139, 177–178, 241 (ryc. 45). Drukowany napis dedykacyjny w swojej treści i formie jest wzorowany na rękopiśmiennych wpisach do sztambuchów: „Illustri ac Magnifico Domino Iacobo Sobieski Palatino Lublinensi etc. etc. Domino meo colendissimo Iacobus Ziarnko dicat consecrato Lutetiae Parisiorum Anno 1615 Mensis Septembris, die 7. A Paris par Jean de Clerc Rue Saint Jean de Latran”.

²² *Instrukcja J. Sobieskiego*, w: *Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego*, t. I, cz. 1, s. 25–27.

²³ E. Kotarski, *op. cit.*, s. 107–108.